

## **Sprawozdanie z realizacji w roku 2008**

# **„Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2008-2011”**

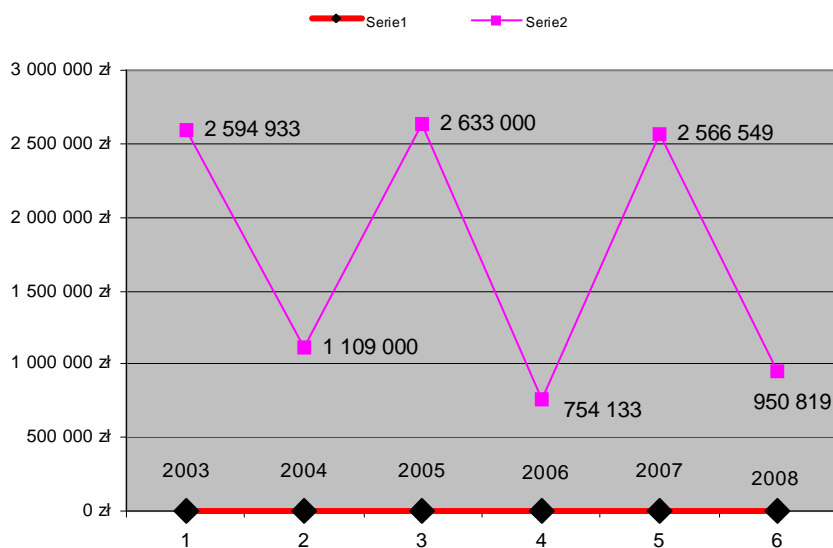
Spis treści:

<b><i>Priorytet 1. Profilaktyka</i></b> .....	4
<b>1.1. Zintensyfikowanie działań społeczności lokalnych na rzecz zapobiegania używaniu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych</b> .....	4
<b>1.2. Podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat problemów związanych z używaniem środków psychoaktywnych i możliwości zapobiegania temu zjawisku</b> .....	6
<b><i>Priorytet 2: Rozwiązywanie problemów alkoholowych</i></b> .....	6
<b>2.1. Zwiększenie dostępności świadczeń w zakresie leczenia, rehabilitacji i reintegracji</b> .....	6
<b>2.2. Modernizacja bazy placówek prowadzących leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych</b> .....	10
<b>2.3. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej dla uzależnionych od alkoholu osadzonych w zakładach karnych, aresztach śledczych oraz osób, które opuściły te placówki</b> .....	11
<b>2.4. Wdrażanie metod wczesnej diagnozy i krótkich interwencji wobec nadużywających alkoholu pacjentów podstawowej opieki zdrowotnej.....</b>	12
<b><i>Priorytet 3. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie</i></b> .....	12
<b>3.1. Rozwój systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie</b> .....	12
<b>3.2. Zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej dzieciom – ofiarom przemocy oraz ich rodzinom</b> .....	13
<b><i>Priorytet 4. Monitoring</i></b> .....	17
<b>4.1. Monitorowanie stanu problemów alkoholowych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego i w wybranych gminach</b> .....	17

Zgodnie z art. 1 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 z późn. zm.) organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego są obowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczenia spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożycia, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwaniu następstw nadużywania alkoholu, a także wspierania działalności organizacji społecznych, których celem jest krzewienie trzeźwości i abstynencji, oddziaływanie na osoby nadużywające alkoholu oraz udzielanie pomocy ich rodzinom. Organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego zapewniają również warunki sprzyjające działaniom tych organizacji.

Rok 2008 był pierwszym w realizacji kolejnego Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2008-2011, przyjętego przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą Nr XIV/282/07 z dnia 28 grudnia 2007 roku. Aktualny program jest trzecim z kolei programem w okresie istnienia samorządu województwa i stanowi kontynuacją poprzednich: na lata 2004-2007, oraz na lata 1999-2003.

Nakłady w poszczególnych latach z budżetu województwa na realizację zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych :



Dodatkowo Województwo Warmińsko-Mazurskie otrzymało dotacje celowe z rezerw krajowych oraz środków zabezpieczonych w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej

- w 2007 roku była to kwota 15 000 zł – na szkolenie pracowników „pierwszego kontaktu” z zakresu przemocy w rodzinie
- w 2008 roku – dotacje w łącznej kwocie 125 000 zł na zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Planując i podejmując działania w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2008 roku, uwzględniono w szczególności wnioski Zespołu Monitorującego do spraw monitoringu i ewaluacji Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2004-2007.

### **Priorytet 1: Profilaktyka**

W ramach tego priorytetowego zadania podejmowano działania w obrębie niżej wymienionych celów szczegółowych:

#### ***Cele szczegółowe:***

#### **Cel 1.1. Zintensyfikowanie działań społeczności lokalnych na rzecz zapobiegania używaniu alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych**

Działania profilaktyczne w gminach były realizowane głównie w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, systematycznie wspierane przez Samorząd Województwa - koordynacja i wsparcie merytoryczne Pełnomocnika Zarządu Województwa ds. Wdrażania Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego od kilku lat wspiera i udziela pomocy finansowej samorządom lokalnym w realizacji gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, zwłaszcza gminom wiejskim gdzie dochody z tytułu wydawania zezwoleń nie są duże. Po raz pierwszy, zgodnie z ustawą o pożytku publicznym i wolontariacie został rozpisany otwarty konkurs ofert dla jednostek samorządu terytorialnego. Zarząd Województwa powołał Komisję Konkursową do zaopiniowania wniosków złożonych w ramach otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w zakresie profilaktyki uzależnień, która rozpatrzyła i zaopiniowała złożone projekty.

Samorząd w roku 2008 w ramach realizacji zadań Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wsparł finansowo działania samorządów gminnych, polegające na organizacji różnorodnych form wspierania rozwoju dzieci i młodzieży.

Podpisano 12 porozumień z gminami na łączną kwotę 174 000 zł, przeznaczając dotacje na zabezpieczenie funkcjonowania powstałych z inicjatywy Samorządu Województwa placówek profilaktycznych dla dzieci i młodzieży, w tym: 8 świetlic socjoterapeutycznych:

- 2 świetlice w gm. Lubawa: Złotowo, Samplawa;
- świetlica w Giżach - gm. Świętajno;
- 2 świetlice w gm. Mrągowo: w Mrągowie i w Szestnie;
- Świetlica w Szymonowie - gm. Małdyty;
- 2 świetlice w gm. Iłowo-Osada: w Iłowie-Osadle i Pruskach.

Podstawowym celem oddziaływań socjoterapeutycznych w świetlicy jest przede wszystkim szeroko rozumiana profilaktyka oraz wyrównywanie szans na odpowiedzialne i godne życie w społeczeństwie. W w/w świetlicach w 2008 roku pomocą objętych zostało ponad 240 dzieci.

Natomiast dotacje na prowadzenie młodzieżowych klubów integracji społecznej, otrzymały następujące gminy:

- 2 MKIS w gm. Lubawa: Grabowo-Wałdyki, Kazanice;
- gm. Iława,
- gm. Lubomino,
- gm. Świętajno.

Z różnego rodzaju zajęć klubu skorzystać mogło ponad 200 młodych ludzi. Zaznaczyć należy, że udział młodzieży w takich przedsięwzięciach wpływa na poprawę ich funkcjonowania w życiu osobistym i rodzinnym, zapewnia aktywizację zawodową a także zapewnia większe bezpieczeństwo socjalne.

Dzięki działalności edukacyjnej i szkoleniowej prowadzonej przez Samorząd Województwa skierowanej do pedagogów, gminnych koordynatorów ds. rozwiązywania problemów alkoholowych i przedstawicieli innych zawodów coraz więcej wychowawców, nauczycieli i rodziców angażowało się w realizację programów profilaktycznych w szkołach i poza szkołą. Podczas szkoleń i konferencji wzmacniano u osób pracujących z dziećmi przekonanie o istotnej roli profesjonalnych działań profilaktycznych w zapobieganiu problemom alkoholowym. Wychowawcy, pedagodzy obecnie chętniej decydują się na realizację w tych placówkach nowatorskich, profesjonalnych projektów, w większym też stopniu potrafią przekonać decydentów lokalnych o konieczności finansowania działań profilaktycznych, podejmowanych wobec młodzieży.

Na podstawie sprawozdań PARPA-G1 corocznie składanych do Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych - obserwuje się, że wachlarz programów profilaktycznych realizowanych w szkołach naszego województwa jest coraz szerszy.

Jak kształtowało się uczestnictwo uczniów rodziców i wychowawców w szkolnych i pozaszkolnych programach profilaktycznych w ostatnich latach obrazuje poniższe zestawienie:

TABELA.1. Szkolne i pozaszkolne programy profilaktyczne

Rok	Liczba jednostek	Szkolne i pozaszkolne programy profilaktyczne			Nakłady
		Liczba uczniów	Liczba nauczycieli i wychowawców	Liczba rodziców	
2005	110	<b>101 069</b>	<b>4 483</b>	<b>11 343</b>	<b>1 307 461</b>
2006	114	<b>92 752</b>	<b>3 883</b>	<b>8 284</b>	<b>1 525 834</b>
2007	115	<b>121 756</b>	<b>5 609</b>	<b>14 110</b>	<b>871 959</b>
2008	116	<b>91 211</b>	<b>5 452</b>	<b>14 772</b>	<b>1 648 846</b>

*Źródło: dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1*

#### Wskaźniki:

- Liczba jednostek realizujących programy profilaktyczne - **116 w roku 2008 r.**
- Liczba odbiorców – w porównaniu z rokiem 2005 wzrosła w 2007 r. w przypadku uczniów o **20 687 uczestników, nauczycieli o 1 126 osób zaś rodziców o 2 767 osób,**
- Wysokość nakładów poniesionych na realizację programów- różnica między nakładami poniesionymi w poszczególnych latach wynosi **776 887 zł** i nie jest adekwatna do ilości zrealizowanych programów oraz liczby uczestników z danych wynika, że wskaźniki te były znacznie większe niż poniesione nakłady.

## **Cel 1.2. Podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat problemów związanych z używaniem środków psychoaktywnych i możliwości zapobiegania temu zjawisku.**

W roku 2008 w ramach tego celu nie prowadzono samodzielnych kampanii edukacyjnych. Natomiast wiele treści z zakresu przeciwdziałania patologiom społecznym przekazywanych było podczas imprez zorganizowanych w ramach Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny.

Stowarzyszenie Katolicki Ruch Antynarkotyczny „KARAN” w Elblągu przy wsparciu Samorządu Województwa zorganizował konferencję „Umiejętności prospołeczne jako czynnik chroniący w uzależnieniach”, która odbyła się w dniu 20 października w Kościele Bożego Ciała w Elblągu. Tematem przewodnim konferencji było przeciwdziałanie przemocy domowej, a także analiza przypadku dzieci z zespołem FAS – jako ofiary przemocy. Spotkanie to uświetniły swoją obecnością – znane autorytety krajowe w tej dziedzinie: Aleksandra Krasowska, Jarosław Polanowski. W konferencji udział wzięło ponad 100 osób: szczególnie pedagogów, wychowawców, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz inni zajmujący się problemem uzależnień. Uczestnicy konferencji otrzymali pakiety materiałów zakupione w ramach realizacji wojewódzkich programów profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

### Wskaźniki :

- Liczba kampanii – **1 (włączenie się w ogólnopolską kampanię)**
- Liczba współpracujących organizacji, instytucji – **132 samorządów gminnych i powiatowych, 37 organizacji pozarządowych, 1 Sąd Okręgowy, 1 KW Policji, 3 KP Policji, 1 Kuratorium Oświaty, inne instytucje i organizacje**

## **Priorytet 2: Rozwiązywanie problemów alkoholowych**

### **Cel 2.1. Zwiększenie dostępności świadczeń w zakresie leczenia, rehabilitacji i reintegracji**

Zbieraniem i przetwarzaniem danych dotyczących leczenia w Województwie Warmińsko-Mazurskim zajmuje się Warmińsko-Mazurskie Centrum Zdrowia Publicznego w Olsztynie, Narodowy Fundusz Zdrowia oraz Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Giżycku.

Placówki leczenia odwykowego i uzależnień działające na terenie Województwa Warmińsko-Mazurskiego z reguły świadczą następujące rodzaje usług:

- leczenie chorych na oddziałach odwykowych i uzależnień,
- leczenie ambulatoryjne w przychodniach /poradniach/ odwykowych,
- wizyty u psychologów, terapeutów lub instruktorów terapii uzależnień,
- wizyty w środowisku chorego,
- psychoterapie indywidualne,
- psychoterapie grupowe /rodzinne/,
- spotkania dla osób uzależnionych w grupach AA i ich rodzin w grupach Al-anon.

Poniższe dane przedstawiają działalność stacjonarnych i ambulatoryjnych placówek zajmujących się leczeniem osób uzależnionych od alkoholu na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2004 -2007:

TABELA 2. Opieka stacjonarna w zakresie leczenia odwykowego i uzależnień w Województwie Warmińsko-Mazurskim:

Rok	Liczba stacjonarnych ośrodków terapii uzależnień (OLAZA) (COTUA)	Liczba leczonych
2006	6	3243
2007	8	3595
2008	8	3 482

OLAZA - oddział leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych  
COTUA - całodobowy oddział terapii uzależnienia od alkoholu

źródło: dane uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Olsztynie

TABELA 3. Opieka ambulatoryjna w zakresie leczenia odwykowego i uzależnień w Województwie Warmińsko-Mazurskim

Wyszczególnienie	2006 r.	2007 r.	2008 r.
Liczba poradni odwykowych i profilaktyki osób uzależnionych	29	29	32
Liczba porad w poradniach odwykowych	47 768	75 360	87 738
Psychoterapia indywidualna /osoby/	4 981	6 930	6 684
Psychoterapia grupowa /rodzina/ osoby	5 093	5 747	7 998
Wizyty w środowisku chorego (z włączeniem interwencji pracownika socjalnego - dom, szkoła)	9	78	27
Skierowania do stacjonarnych placówek psychiatrycznych i odwykowych	1 861	2 032	1 4 89
Porady telefoniczne	brak danych	2 015	brak danych

źródło: dane uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Centrum Zdrowia Publicznego

TABELA 4. Leczenie w poradniach odwykowych

Lata	Leczeni ogółem	Do 18 lat	Do 19 lat	19-29 lat	20-29 lat	30-64 lat	65 lat i więcej	Zobowiązani do leczenia odwykowego	Z liczby ogółem leczeni po raz pierwszy
2006 r.	8 509	-	58	-	1 298	6 873	280	1 920	2 894
2007 r.	8 954	-	106	-	1 509	7 108	231	1 895	2 978
2008 r.	8 871	119	-	1 339	-	7 121	292	2 205	3 287

źródło: dane uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Centrum Zdrowia Publicznego

Istotną rolę w zakresie rozszerzenia dostępności i podwyższenia jakości świadczeń dla osób uzależnionych i współuzależnionych odgrywa dobrze przygotowana specjalistyczna kadra. W związku z tym Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego systematycznie wspiera podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadry terapeutycznej placówek leczenia odwykowego. Wysokość dotacji na ten cel oraz zakres zadania obrazuje poniższa tabela

TABELA 5. Podnoszenie kwalifikacji kadry lecznictwa odwykowego

Rok	Nakłady finansowe z budżetu województwa w PLN	Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie do profesjonalnych szkoleń (SPP, STU, staże)*	Szkolenia regionalne realizowane przez WOTUW	
			Liczba szkoleń	Liczba uczestników
2006	28 367	32	-	-
2007	126 716	27	3	56
2008	51 053	19	1	56

\* SPP – Studium Pomocy Psychologicznej, STU – Studium Terapii Uzależnień

\* WOTUW – Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnień i Współzależnień od Alkoholu w Giżycku

Zaznaczyć należy, że systematyczny udział w szkoleniach, które umożliwiają: zdobywanie oraz uzupełnianie aktualnej wiedzy, poprzez uczenie się nowych lub doskonalenie wcześniej nabytych umiejętności terapeutycznych, poznawanie nowych metod i technik, wpływa na wzrost jakości udzielanych usług terapeutycznych.

Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współzależnienia w Giżycku na zlecenie Samorządu Województwa - obok działalności szkoleniowej sprawuje również nadzór merytoryczny nad realizacją programów leczniczych oraz pracą specjalistów w placówkach lecznictwa odwykowego na terenie województwa.

Wzorem lat ubiegłych zlecono Szpitalowi Psychiatrycznemu w Węgorzewie (WOTUW w Giżycku) realizację zadania pt. „Podniesienie poziomu wiedzy i kwalifikacji pracowników lecznictwa odwykowego oraz innych osób zaangażowanych w proces leczenia osoby uzależnionej i współzależnionej”. Ośrodek otrzymał 70 000 zł, z czego dokonano zwrotu 18 946, 89 zł nie wydatkowanej części dotacji .

Dzięki wsparciu z budżetu województwa możliwe było dofinansowanie indywidualnych kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje pracowników lecznictwa odwykowego a także organizację szkolenia doskonalącego;

- Studium Pomocy Psychologicznej ukończyło 4 osoby,
- Studium Umiejętności Psychologicznych – 4 osoby, uzyskując podstawowe umiejętności pomocy psychologicznej,
- Studium Terapii Uzależnień ukończyło 11 osób, podnosząc swoje kwalifikacje w terapii Uzależnienia,
- dodatkowo 56 osób mogło wziąć udział w szkoleniach „Psychologiczne mechanizmy uzależnienia – warsztaty doskonalące praktyczne umiejętności terapeutyczne”, „Na granicy uzależnienia” .

W dniach 29-30 maja Fundacja "OTUłony w nadzieję..." i Ośrodek Terapii Uzależnień Stare Juchy przy współudziale Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. zorganizowała konferencję ogólnopolską „Uzależniona rodzina czy rodzina z problemem uzależnienia?” pod patronatem Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Adresatami konferencji byli terapeuci psychoterapii uzależnień pracujący w stacjonarnych i ambulatoryjnych placówkach leczniczych z całej Polski. W konferencji udział wzięli znani psychoterapeuci uzależnień i psychoterapeuci rodzin oraz naukowcy zajmujący się tą problematyką. Ideą przewodnią konferencji było przełamanie paradygmatu, że zaburzenia funkcjonowania w rodzinie z problemem uzależnień są wtórne do problemu uzależnienia jej członków - Współzależnienia DDA.

Najważniejszym wnioskiem płynącym z konferencji było stwierdzenie, że w psychoterapii uzależnień rodzina powinna być obecna już od początku terapii. "Obecność"



rodziny w terapii zależna jest od możliwości członków rodziny oraz poziomu zróżnicowania dysfunkcji rodziny. Objęcie oddziaływaniem terapeutycznym całego systemu rodzinnego w psychoterapii uzależnień zwiększa szansę skutecznej terapii osoby uzależnionej. Konferencja w Malinówce spotkała się z dużym zainteresowaniem - ponad 100 uczestników. Ankieta ewaluacyjna pokazała dużą satysfakcję uczestników i podkreśliła trafność i aktualność poruszanych tematów. W ramach wojewódzkiego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych sfinansowano koszt zakupu publikacji książkowych na potrzeby uczestników konferencji.

Dnia 2 lipca 2008 r. odbyła się w Elblągu Wojewódzka narada pracowników placówek leczenia odwykowego „*Lecznictwo odwykowe jako element rozwiązywania problemów społecznych w regionie*”. Spotkanie zorganizowano w partnerstwie z Ośrodkiem Terapii Uzależnień "Szansa" w Elblągu.

W naradzie udział wzięło 42 osoby, w szczególności pracownicy placówek leczenia odwykowego a także przedstawiciele innych placówek opieki zdrowotnej.

Narada elbląska miała na celu:

- Wymianę informacji oraz przedyskutowanie warunków lepszej współpracy i koordynacji działań poszczególnych placówek aby w pełni wykorzystać posiadane zasoby
- Omówienie zasad przyjmowania pacjentów na terapię całodobową i dzienną, kryteria kwalifikacji pacjentów
- Wypracowanie form współpracy pomiędzy placówkami ambulatoryjnymi a stacjonarnymi w zakresie kierowania i kwalifikacji pacjentów do terapii
- Poprawa współpracy placówek odwykowych z Wojewódzkim Ośrodkiem Terapii Uzależnień i Współuzależnień od Alkoholu w Giżycku i innymi instytucjami czy organizacjami zajmującymi się pomocą osobom uzależnionym i ich rodzinom.

Wśród zaproszonych na naradę osób znalazł się min: kierownik Działu Lecznictwa Odwykowego i Programów Medycznych Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz ekspert PARPA ds. leczenia.

Od 2005 roku Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, realizując zapisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym wspierał samorządy lokalne oraz organizacje pozarządowe w aktywizowaniu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Uczestnictwo w warsztatach prowadzonych przez „Centra” i „Kluby” wpływa na poprawę funkcjonowania uczestników warsztatów w życiu osobistym i rodzinnym, zapewnia aktywizację zawodową a także umożliwia zapewnienie większego bezpieczeństwa socjalnego.

Jaki zasięg miały działania w kierunku reintegracji społecznej i zawodowej grup osób szczególnego ryzyka oraz zagrożonych uzależnieniem od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych, obrazuje poniższe zestawienie

TABELA 6. Placówki zajmujące się pracą z osobami wykluczonymi społecznie i zagrożonymi wykluczeniem

Rok	Liczba KIS	Liczba uczestników zajęć w KIS	Liczba CIS	Liczba uczestników CIS
2006	65	4 438	4	401
2007	70	4 842	4	393
2008	58	3 403	3	366

W 2008 roku prowadzone były zajęcia reintegracji zawodowej w trzech Centrach Integracji Społecznej: w Olsztynie, w Ostródzie i w Braniewie, pomimo, że zarejestrowanych było cztery CIS-y (CIS w Bartoszycach nie podjął działalności).

Osoby prowadzące zajęcia w KIS-ach najczęściej nie mają dużego doświadczenia w realizacji tego typu zadań. Nowe umiejętności przyczyniają się do podwyższania jakości pracy oraz skutecznego zabiegania o środki zewnętrzne w tym z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego przychylił się zatem do wniosku Miejskiego Zakładu Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Olsztynie włączając się w organizację konferencji „Psychoprofilaktyka wykluczenia społecznego – w poszukiwaniu innowacyjnych i efektywnych metod reintegracji społeczno- zawodowej w programach Klubów Integracji Społecznej”. Spotkanie to miało miejsce w dniach 17-18 kwietnia 2008 roku w Star Dadaju, udział w nim wzięło 60 przedstawicieli klubów integracji społecznej działających na terenie naszego województwa. (53 kobiet, 8 mężczyzn).

Osoby pracujące w klubach integracji społecznej dzięki udziałowi w konferencji mogły:

- poszerzyć umiejętności o nowe metody pracy z grupami zagrożonymi wykluczeniem społecznym z uwzględnieniem ich specyfiki (osoby uzależnione, ofiary przemocy, chorzy psychicznie, osoby z rodzin z problemem alkoholowym),
- wzbogacić dostępny wachlarz narzędzi stosowanych w reintegracji społecznej o nowe, ciekawe formy działań,
- dowiedzieć się o możliwościach oceny skuteczności programów,
- mogli nawiązać kontakty z innymi Klubami Integracji Społecznej w województwie.

#### Wskaźniki:

- Liczba leczonych w placówkach odwykowych ambulatoryjnych - **8 871 leczonych**
- Liczba leczonych w placówkach odwykowych stacjonarnych - **3 482 leczonych**
- Liczba uczestników zajęć w Centrach Integracji Społecznej – **366 uczestników**
- Liczba uczestników zajęć w Klubach Integracji Społecznej – **3 403 uczestników**

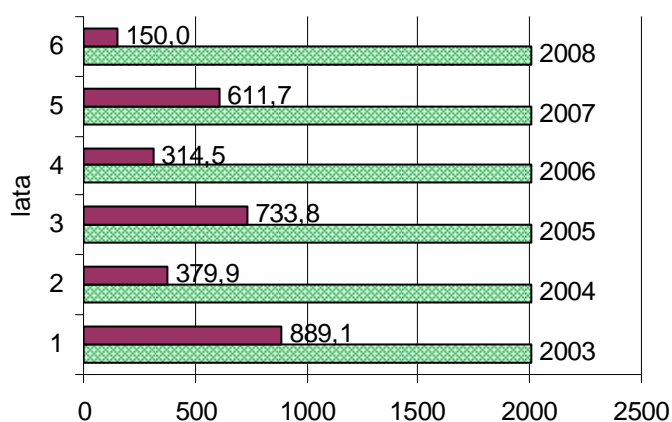
## **2.2. Modernizacja bazy placówek prowadzących leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych.**

W 2008 roku, podobnie jak w latach poprzednich, publiczne zakłady opieki zdrowotnej, dla których samorząd województwa jest organem założycielski, prowadzące działalność w zakresie leczenia uzależnień otrzymały dotacje z budżetu województwa na podniesienie poziomu świadczonych usług, poprzez modernizację, remonty oraz doposażenie w niezbędny sprzęt i materiały:

- Ośrodek Rehabilitacji Uzależnionych „DOREN” w Różewcu, kwotę 34 000 zł wykorzystał na dofinansowanie *zakup wyposażenia do pomieszczeń mieszkalnych służących jako baza noclegowa do szkoleń, warsztatów i konferencji poświęconych problematyce uzależnień,*
- Szpital Psychiatryczny SP ZOZ we Fromborku uzyskał wsparcie finansowe w wysokości 50 000 zł na prace modernizacyjne, związane z „Poprawą świadczonych usług i warunków hotelowych dla osób hospitalizowanych” w Szpitalu Psychiatrycznym SP ZOZ we Fromborku,
- Przekazano dotację celową w kwocie 50 000 zł Wojewódzkiemu Zespołowi Lecznictwa Psychiatrycznemu w Olsztynie z przeznaczeniem na modernizacja i doposażenie Ośrodka Terapii Uzależnienia od Alkoholu,
- Udzielono dotacji celowej w kwocie 50 000 zł Szpitalowi Psychiatrycznemu w Węgorzewie na dofinansowanie realizacji remontów i zakupów inwestycyjnych

w Wojewódzkim Ośrodku Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Giżycku.

*Nakłady inwestycyjne na rozwój leczenia odwykowego w poszczególnych latach (w tys. zł)*



#### Wskaźniki:

- Liczba zmodernizowanych oddziałów, placówek - **4 placówki**
- Liczba nowopowstałych placówek leczenia odwykowego – **3 poradnie**
- Liczba nowopowstałych CIS – **1 (zarejestrowany – nie podjął działalności)**
- Liczba nowopowstałych KIS - **2 Kluby Integracji Społecznej**

### **2.3. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej dla uzależnionych od alkoholu osadzonych w zakładach karnych, aresztach śledczych oraz osób, które opuściły te placówki.**

W ramach tego celu w roku 2008 Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego udzielił wsparcia finansowego organizacji pozarządowej na realizację zadania w zakresie pracy z grupami osadzonych kierowców skazanych za spowodowanie wypadku w stanie nietrzeźwości w ramach otwartego konkursu ofert.

Ogólnopolskie Stowarzyszenie świadczące pomoc osobom poszkodowanym w wypadkach komunikacyjnych „Trzeźwy Kierowca” w Kutnie zrealizowało program psychokorekcyjny dla osadzonych w zakładach karnych w formie 6-godz. spotkania. Przeprowadzono zajęcia w sumie dla 10 grup uczestników. Łącznie zajęcia objęły 167 skazanych w następujących zakładach: ZK w Iławie, Areszt Śledczy w Szczytnie, ZK w Barczewie, AŚ w Olsztynie, AŚ w Bartoszycach, ZK w Kamińsku, OZ AŚ w Dublinach k/Bartoszyce.

W trakcie zajęć uczestnicy mieli możliwość dokonania weryfikacji własnych opinii i postaw wobec wpływu alkoholu na prowadzenie pojazdu. Program został pozytywnie przyjęty przez kadrę więziennictwa oraz przez skazanych, którzy wykazali dużą aktywność i zaangażowanie podczas zajęć.

#### Wskaźniki:

- Liczba realizowanych programów - **1 x 10 edycji**
- Liczba uczestników objętych programem – **167 osadzonych**
- Liczba nowopowstałych ośrodków - **0**

## 2.4. Wdrażanie metod wczesnej diagnozy i krótkich interwencji wobec nadużywających alkoholu pacjentów podstawowej opieki zdrowotnej

W ramach tego celu w roku 2008 nie udało się zrealizować przedsięwzięć w tym zakresie. Zwrócono się jedynie do Oddziału Wojewódzkiego NFZ w Olsztynie z prośbą o pomoc w przekonaniu lekarzy do szkolenia i stosowania metody wczesnej diagnozy i krótkiej interwencji. Niestety NFZ nie wyraził akcesu i takiej współpracy nie zaproponował.

### **Priorytet 3. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie**

#### **3.1. Rozwój systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie**

Samorząd Województwa wspierał samorządy powiatowe w tworzeniu i doskonaleniu lokalnych procedur postępowania i pomocy rodzinom będącym w kryzysie (z problemami uzależnienia, przemocą domową). W roku 2005 weszła w życie ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej, co w widoczny sposób zintensyfikowało działania wielu środowisk lokalnych. Samorząd Województwa wspierał je szczególnie w pracy nad lokalnymi programami rozwiązywania problemów przemocy.

Od 2002 roku Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego systematycznie udziela wsparcia finansowego samorządom powiatowym, w zakresie lokalnego systemu pomocy rodzinie w sytuacjach kryzysowych.

Samorząd Województwa popierał tworzenie punktów pomocy rodzinom będących w kryzysie. Działalność powiatowych punktów konsultacyjnych umożliwia rozwój współpracy służb, które udzielają pomocy, takich jak: policja, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, sądy, pedagodzy szkolni i inni. Szczególnie doceniany jest bezpłatny i swobodny dostęp do profesjonalnej specjalistycznej pomocy.

TABELA 7. Powiatowe punkty konsultacyjne działające w województwie, nakłady z budżetu województwa oraz liczba osób, którym udzielono pomocy w tych placówkach w latach 2007-2008

Rok	Liczba działających powiatowych punktów konsultacyjnych	Liczba dotowanych powiatów z budżetu województwa	Kwota udzielonych dotacji (ogółem)	Liczba osób, które skorzystały z pomocy w punkcie (ogółem)
2004	11	11	75 274	3 164
2005	12	12	109 000	4 631
2006	13	13	118 625	3 156
2007	12	6	123 600	3 934
2008	18	7	110 000	4 559

*dane własne uzyskane z powiatowych centrów pomocy rodzinie*

W roku 2008 z budżetu województwa udzielono dofinansowania na łączną kwotę 110 000 zł na mocy porozumień zawartych pomiędzy Samorządem Województwa a samorządami powiatowymi w sprawie współpracy w realizacji poradnictwa w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przemocy domowej.

7 powiatów: Giżycki, Szczycieński, Mrągowski, Kętrzyński, Ostródzki i Węgorzewski, Elbląski otrzymało dotacje na kontynuację realizacji zadań.

Samorząd Województwa inicjuje i dofinansowuje tworzenie w województwie bezpiecznych, przyjaznych dziecku miejsc przesłuchań. W roku 2008 przyjęty został do dofinansowania projekt dot. „NIEBIESKIEGO POKOJU” w Biskupcu. Dzięki wsparciu z budżetu województwa o kwotę 12 500 zł Powiat Olsztyński mógł zakupić specjalistyczną aparaturę i sprzętu do w/w pomieszczenia.

Działalność „Niebieskich Pokoi” w województwie jest corocznie monitorowana na podstawie opracowanej w tym celu ankiety diagnostycznej.

Stan wykorzystania tych pomieszczeń w latach 2007 – 2008 obrazuje poniższe zestawienie:

TABELA 8. Funkcjonowanie „Niebieskich Pokoi” w Województwie Warmińsko-Mazurskim

Rok	Liczba przeprowadzonych przesłuchań (policyjnych, prokuratorskich, sędziowskich)	Liczba posiedzeń składu sędziowskiego	Ilość przeprowadzonych badań (psychologicznych, pedagogicznych, innych)	Liczba sesji terapeutycznych (w godzinach)	Liczba działających Niebieskich Pokoi	Liczba NP. z których uzyskano dane
<b>2006</b>	98	11	284	968	6	6
<b>2007</b>	120	42	125	1 371	11	7
<b>2008</b>	85	18	204	943	14	9

Zaznaczyć należy, że komendy Policji, prokuratury i sądy rejonowe, PCPR-y, poradnie pedagogiczno-psychologiczne i inne instytucje, działające na rzecz poprawy sytuacji dziecka – ofiary i świadka w procesie karnym, przystąpiły do zawarcia porozumień w zakresie współpracy i wykorzystania „Niebieskich Pokoi”. Dzięki temu placówki te służą wszystkim instytucjom biorącym udział w procesie przygotowawczym, sądowym czy też terapii. Pokoje są zorganizowane w instytucjach ogólnodostępnych i dlatego umożliwia to ich wykorzystanie również do prowadzenia specjalistycznej terapii, mającej minimalizować urazy traumatyczne pokrzywdzonych dzieci, na co wskazuje rosnąca liczba godzin sesji terapeutycznych.

W pomieszczeniach tych poza diagnozowaniem przypadków znęcania się nad dziećmi, molestowania seksualnego dokonuje się badań związanych z adopcją i rodzicielstwem zastępczym.

#### Wskaźniki:

- Liczba osób, którym udzielono specjalistycznej pomocy – **4 559 osób**
- Liczba przeszkolonych w grupach zawodowych - **175 uczestników**
- Liczba Ośrodków Integracji Społecznej – **4 OIK**

### **3.2. Zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej dzieciom – ofiarom przemocy oraz ich rodzinom**

W dniach 28 – 30.10.2008 r. w Lidzbarku Warmińskim zorganizowane zostało szkolenie „Przeciwdziałanie przemocy domowej – podstawy pracy osoby interweniującej”, przewidziane jako omówienie większości zagadnień, jakie są użyteczne przy planowaniu i realizacji współczesnych programów rozwiązywania problemów przemocy domowej. Założeniem szkolenia było wprowadzenie do tematyki interwencji kryzysowej, jako sposobu realizacji zadań wynikających z ustaw: o przeciwdziałaniu przemocy, o wychowaniu w trzeźwości oraz o pomocy społecznej. Szkolenie miało charakter interdyscyplinarny, wzięli

w nim udział: przedstawiciele trzech powiatów z terenu województwa: lidzbarskiego (5 gmin), bartoszyckiego (6 gmin) oraz braniewskiego (7 gmin).

Wśród 58 osób – uczestników szkolenia najliczniejszą grupę stanowili pracownicy socjalni, aż 23 osoby oddelegowane zostały z OPS-ów bądź PCPR-ów, następnie wyróżnić można było 13 policjantów - rekrutowanych przy pomocy Komend Powiatowych Policji w Braniewie, Bartoszycach, Lidzbarku Warmińskim, 10 przedstawiciele skierowały na szkolenie samorządy gminne i miejskie (członkowie gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, pełnomocnicy ds. RPA), pozostali uczestnicy to: pedagodzy (6 osób), kuratorzy sądowi (2 osoby), strażnik miejski i przedstawiciele innych instytucji (4 os).

Głównymi tematami poruszonymi podczas w/w szkolenia były między innymi::

- Zjawisko przemocy domowej. Dynamika interakcji pomiędzy ofiarą i sprawcą przemocy;
- Zachowania sprawców. Sytuacja ofiar. Możliwości i zasady pomagania;
- Porady – Interwencje – Terapia, przegląd form pomocy w sytuacji przemocy domowe;
- Praca ze sprawcą przemocy domowej - pierwszy kontakt, formy pomocy;
- Interwencja w sytuacji przemocy: etapy interwencji, rola interwenta, konsekwencje zachowań interweniujących. Motywowanie do zmiany;

Po zakończeniu szkolenia – uczestnicy otrzymali zaświadczenia dokumentujące udział w szkoleniu, przeprowadzona została także ankieta ewaluacyjna, którą wypełniło i zwróciło 49 osób. Z ankiety wynika, że większość uczestników szkolenia dobrze i bardzo dobrze oceniła zajęcia. W ankiecie uczestnicy szkolenia m.in. wskazali o jakie w przyszłości zagadnienia należy tego rodzaju szkolenia wzbogacić. Oto niektóre z propozycji: kompleksowe procedury, postępowanie wobec sprawców, techniki pracy z dzieckiem krzywdzonym, zatrzymanie przemocy, praktyka tworzenia i pracy zespołu interdyscyplinarnego, radzenie sobie ze stresem.

W 2008 roku Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego przystąpił do realizacji Kampanii Społecznej na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci zainicjowanej przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Dnia 4 listopada 2008 podpisano w tym celu stosowną umowę o realizację zadania z zakresu pomocy społecznej pomiędzy Ministrem Pracy i Polityki Społecznej a Samorządem Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Za realizację działań prowadzonych w ramach Kampanii Społecznej mającej na celu wyeliminowanie stosowania przemocy wobec dzieci na Warmii i Mazurach był odpowiedzialny Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej - Biuro ds. Uzależnień.

Część informacyjną kampanii poprzedziły trzydniowe szkolenia warsztatowe, mające w swym założeniu zdobycie przez osoby w nich uczestniczące niezbędnych kompetencji w rozwiązywaniu problemów związanych z przemocą wobec dzieci.

Jako cel szkoleń przyjęto profilaktykę krzywdzenia dzieci poprzez zdobycie i poszerzenie wiedzy i umiejętności w zakresie:

- rozpoznawania objawów i skutków przemocy oraz krzywdzenia,
- pracy z rodziną zagrożoną w kierunku zmiany postaw wychowawczych
- wczesnej interwencji i działań profilaktycznych przemocy.

Zajęcia warsztatowe prowadzili doświadczeni psycholodzy i psychoprofilaktycy.

Program szkolenia obejmował następujące elementy:

- Film „Dziecko Niczyje” (nt. sytuacji dziecka molestowanego seksualnie wraz z komentarzem wykładowców)
- Rodzina – systemowe rozumienie rodziny, postawy wychowawcze, rodzina jako środowisko raniące, krzywdzące. Rodzina optymalnego rozwoju, praca z rodziną zagrożoną,
- Psychologiczny portret dziecka krzywdzonego – symptomy, objawy, funkcjonowanie w szkole, bezpośrednie i odległe skutki krzywdzenia w dzieciństwie.
- Rozpoznawanie zjawiska przemocy, pierwszy kontakt z osobą krzywdzoną, interwencja

kryzysowa. Gdańska Procedura Pomocy Dziecku Krzywdzonemu.

- Terapia dziecka, profilaktyka przemocy. Zasoby, umiejętności, warsztat osoby pomagającej.

Bezpośrednimi uczestnikami szkoleń byli przedstawiciele grup zawodowych stykających się z problematyką dziecka krzywdzonego.

W pierwszym szkoleniu w dniach 24-26 listopada 2008 w Starych Jabłonkach udział wzięło 59 osób, reprezentujących różne zawody, m.in.: 13 policjantów, 14 pracowników socjalnych i opiekunów świetlic, 32 pedagogów i wychowawców.

Następne szkolenie odbyło się w dniach 1-3 grudnia 2008 w Starych Jabłonkach i wzięło w nim udział 58 osób: 13 policjantów, 21 pracowników socjalnych, 16 pedagogów, 2 kuratorów i 6 wychowawców świetlic.

Kolejnym elementem Kampanii Społecznej na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci realizowanym na Warmii i Mazurach był cykl konferencji pt. „Krzywdzenie i zaniedbywanie dzieci – jak przeciwdziałać”.

Pierwsza z nich odbyła się dnia 8 grudnia 2008 w Wyższej Szkole im. Pawła Włodkowica w Iławie. Przedsięwzięcie to zrealizowane zostało przy współpracy Samorządu Miasta Iława. Otwierająca tę konferencję Pani Jolanta Szulc - Wicemarszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego podkreśliła, że *żadne najbardziej doskonałe prawo nie zastąpi rodzicielskiej miłości oraz nie da ciepła i poczucia bezpieczeństwa*. Konferencja zgromadziła 70 uczestników w szczególności: pedagogów i wychowawców, policjantów, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, urzędników.

Następnego dnia tj. 9 grudnia 2008 w siedzibie Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego odbyła się konferencja olsztyńska, która cieszyła się dużym zainteresowaniem zarówno profesjonalistów stykających się w swej pracy ze zjawiskiem przemocy wobec dzieci, jak również przedstawiciele massmediów. Na konferencję w Olsztynie przybyli, zarówno z terenu miasta jak i przyległych powiatów, nauczyciele, pedagodzy, wychowawcy świetlic, pracownicy domów dziecka, przedstawiciele stowarzyszeń, policjanci, pracownicy socjalni - łącznie 113 osób.

Przebieg konferencji oraz założenia i cele Kampanii szeroko relacjonowały olsztyńskie massmedia w swych bieżących serwisach oraz specjalnie przygotowanych serwisach.

Ostatnia z cyklu konferencja miała miejsce w Ełku w dniu 10 grudnia 2008 r. w Hotelu „Rydzewski”, uczestniczyło w niej 101 osób – z powiatów: Ełckiego, Giżyckiego, Piskiego. Elementem szczególnym dla ełckiej konferencji było duże zaangażowanie zarówno miejscowych władz miasta jak i osób na co dzień zaangażowanych w pomoc dziecku i rodzinie w sytuacjach kryzysowych. Konferencję poprzedziła anonimowa relacja ofiary przemocy.

W trakcie regionalnych konferencji poruszane były następujące tematy:

- Przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci – wyzwania dla rodziców i profesjonalistów
- Rodzinne uwarunkowania problemów dzieci
- Diagnoza i praca terapeutyczna z dzieckiem krzywdzonym i zaniedbywanym
- Aspekt prawny przemocy wobec dziecka
- Wrażliwość społeczna na krzywdę dzieci
- Dziecko krzywdzone w aspekcie postaw rodzicielskich
- Psychologiczny portret sprawcy przemocy
- Oratorium miejscem ucieczki od bezradności.

Podczas trzech konferencji w Iławie, Olsztynie i Ełku działania edukacyjne nakierowane były łącznie na 284 osób – uczestników konferencji. Efekty przekazanej wiedzy ocenione mogą być w terminie późniejszym podczas pracy i udzielania pomocy w środowisku lokalnym.

Zarówno uczestnicy szkoleń jak i konferencji postulowali o dalszą intensyfikację działań systemowych, które doprowadzą do przemiany postaw społecznych, a przede wszystkim rodzicielskich przeciw stosowaniu przemocy wobec dzieci.

Rezultatem Kampanii prowadzonej w naszym województwie jest także wyposażenie profesjonalistów (uczestników szkoleń i konferencji) w tzw. fachową biblioteczkę. Podczas szkoleń i konferencji przekazywane były pakiety materiałów edukacyjnych, na które składały się niżej wymienione książki, ulotki, publikacje:

Uczestnicy szkoleń otrzymali:

- „Dziecko pod parasolem prawa”
- „Zespół dziecka maltretowanego”
- „Idę do sądu”
- „Przyjazne przesłuchanie dziecka”

Uczestnicy szkoleń i uczestnicy konferencji otrzymali:

- „Jak pomóc ofiarom przemocy w rodzinie”
- „Niebieskie Karty Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie - ulotka
- „Przemoc w rodzinie”

Jednym z elementów powyższej Kampanii była dystrybucja ulotek, plakatów i broszur. Do końca 2008 roku została przekazana większość materiałów edukacyjnych będących w posiadaniu Urzędu Marszałkowskiego, pakiety edukacyjne otrzymały:

- instytucje i placówki lokalne (szkoły, ośrodki zdrowia, OPS-y i inne instytucje), za pośrednictwem pełnomocników/koordynatorów ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych
- jednostki Policji poprzez Wydział Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Wojewódzkiej Policji
- szkoły, organizacje pozarządowe, placówki wychowawcze, sądy, poradnie terapii uzależnień.

Odnotowano duże zainteresowanie kadry specjalistycznej w/w przedsięwzięciami, podkreślano szczególnie możliwość zdobycia, poszerzenia wiedzy oraz nabycie konkretnych umiejętności przez uczestników szkoleń i konferencji. W przyszłości będzie to miało wpływ na poprawę jakości i metod pracy w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec dzieci. Należy też pamiętać o tym, że w perspektywie czasowej korzyści odniosą dzieci i rodziny, które będą miały szansę uzyskać fachową, efektywną pomoc.

Wskaźniki:

- Liczba punktów przeciwdziałania przemocy – **18 punktów konsultacyjnych**
- Liczba „Niebieskich Pokoi” - **14 pomieszczeń bezpiecznych przesłuchań**
- Liczba zrealizowanych szkoleń i ich uczestników - **4 szkolenia - uczestników 175**
- Liczba konferencji – **3 konferencji**
- Liczba kampanii – **1 (włączenie się w kampanię ogólnopolską)**



## **Priorytet 4. Monitoring**

### **4.1. Monitorowanie stanu problemów alkoholowych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego i w wybranych gminach**

We współpracy z Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w 2008 roku jak corocznie zbierano z gmin województwa ankiety PARPA-G1 *Roczne sprawozdanie z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych*. Zgromadzone w ten sposób dane pozwoliły na dokonanie diagnozy realizacji w gminach zapisów ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

W 2008 roku pracownia Badań Społecznych w Sopocie przygotowała raport porównawczy do badań ESPD przeprowadzonych w latach 2003 oraz 2007.

#### **Wskaźniki:**

- Bazy danych - **bazy danych teleadresowych na własne potrzeby**
- raporty – **1** (porównawczy - ESPAD 2003 i 2007)
- wyniki ewaluacji - 0

Członkowie Zespołu Monitorującego do monitoringu i ewaluacji „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2008 – 2011” na posiedzeniu, które odbyło się w dniu **9 czerwca 2009** zaakceptowali przedłożony projekt Sprawozdania z realizacji w roku 2008 „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2008 – 2011”:

### **Wnioski :**

- skala zjawiska sięgania po alkohol przez coraz młodsze grupy wiekowe dzieci powinna być skutecznie zahamowana poprzez różnego rodzaju działania profilaktyczne;
- jak największą grupę dzieci i młodzieży z terenu województwa należy objąć różnymi formami alternatywnego spędzania wolnego czasu;
- wymaga to wypracowania i stosowania nowych technologii i metod pracy z ludźmi młodymi, zwłaszcza eksperymentującymi ze środkami psychoaktywnymi;
- niezbędne jest dalsze sukcesywne podnoszenie kompetencji i umiejętności psychologów, nauczycieli i pedagogów w zakresie pracy z dziećmi i młodzieżą;

### **Rekomendacje:**

- kontynuowanie programu „światlica- praca-staż” w porozumieniu z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej ;
- wspieranie działalności gminnych świetlic socjoterapeutycznych oraz klubów młodzieżowych;
- kontynuacja profesjonalnych szkoleń psychologów, nauczycieli i pedagogów w zakresie pracy z dziećmi i młodzieżą;
- kontynuowanie dotychczasowych działań na rzecz modernizacji bazy leczenia odwykowego w województwie;
- wspieranie nowoczesnych programów terapeutycznych dla osób uzależnionych i członków ich rodzin oferowanych przez organizacje pozarządowe;
- dalsze wspieranie partnerów lokalnych w tworzeniu i prowadzeniu klubów i centrów integracji społecznej, tworzenie koalicji na rzecz lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej;
- tworzenie bazy teled adresowej podmiotów i programów w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przemocy domowej

*Elbląg, dn. 12.06.2009*

*E.S.*